

Duurzame landbouw in de provincie Gelderland.

Inkomensproblematiek en gezinsbedrijf.

27 januari 2007

1. Duurzaamheid.

- **duurzame ontwikkeling**
- **welzijn, aarde, samenleving, economie, technologie**
- **duurzaamheid of triple P staat voor profit, people en planet**

Duurzame ontwikkeling betekent dat we gebruik maken van de natuur en de aarde zonder onherstelbare schade aan te richten

Het is belangrijk dat de economie groeit, maar niet ten koste van de natuur of de mensen. Duurzaamheid heeft niet alleen te maken met het klimaat of het uitsterven van dieren of planten.

Triple P staat voor profit, people, planet. Dus voor winst-economie, mensen, aarde.

Mensen willen veel geld verdienen en vaak lijden andere mensen en de natuur daaronder. Dat komt omdat mensen winst belangrijker vinden dan hun omgeving.

Die omgeving is een gezonde wereld, want zonder een gezonde wereld kan er geen winst gemaakt worden.

Dus er moet een mix gezocht worden tussen winst, mensen en aarde voor een gezonde en gelukkige toekomst.

2. Duurzame ontwikkeling wereldwijd.

- **Brundlandrapport van 1987- Our Common Future**
- **de conferentie van Milieu en Ontwikkeling in Rio de Janeiro in 1992/ Agenda 21.**
- **2002 de wereldtop in Johannesburg over duurzame ontwikkeling (World summit on Sustainable WSSD)**
- **Film van Al Gore over klimaatverandering: An inconvenient Truth.**

3. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid

- **Actieprogramma: Duurzame daadkracht.**
- **Duurzaamheidsscan LEI**

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid (LNV) werkt intern en extern heel hard aan duurzame ontwikkeling. Het actieprogramma heet “Duurzame daadkracht”. Het gaat dan over water, energie, gezondheid, landbouw en biodiversiteit. Er wordt invulling gegeven aan duurzame ontwikkeling in Nederland en internationaal (ontwikkelingslanden)

In 2006 heeft het Ministerie van LNV het Landbouw Economisch Instituut opdracht gegeven een duurzaamheidsscan te ontwikkelen voor de agrofoodsector.

De duurzaamheidsscan is bedoeld voor alle schakels en partijen in de agrofoodsector, op de eerste plaats is het onderdeel voor een goed ondernemerschap.

De centrale gedachten bij de duurzaamheidsproblematiek is dat sociaal-culturele, ecologische en economische problemen in onderlinge samenhang moeten worden gezien.

Deze gedachten zijn door ene John Elkington geïntroduceerd en ingedeeld in People, Planet en Profit (Triple-P)

4. De drie P's en de inkomensproblematiek in het kader van de gezinsbedrijven .

Het gaat om:

- **de mens in zijn omgeving en zijn werk- de sociale en culturele omstandigheden.**
- **de mens en zijn arbeid en inkomen – de economische omstandigheden**
- **de mens en de aarde en het milieu – de ecologische omstandigheden**

En in deze spreekbeurt:

Het gaat om de mens, de boer en boerin en de tuinder en tuindersvrouw en zijn gezin.

Zij staan aan het begin van de voedselproductie, zij produceren het basisproduct.

Zonder dit basisproduct kan niemand wat ondernemen in de verdere keten.

Zij werken in Gelderland voor het merendeel in gezinsbedrijven.

Zij willen graag bestaansrecht en een rechtvaardig inkomen.

5. Situatie Gelderland. (Bron CBS)

Gelderland is op een na de grootste Provincie met een oppervlakte van 513.651 ha

Gelderland heeft 308.122 ha land-en tuinbouwgrond

Gelderland heeft ruim 20.000 ha natuur terrein (nat en droog)

6. Landbouwbedrijven Gelderland. (bron CBS)

2000: 16860

2001: 15960

2002: 15305

2003: 14532

2003: 14374

2004: 14374

Vanaf 2004 is 14.7% van de agrariërs gestopt

7. Bedrijfstypen en aantal

Melkveehouderij 4.291

Overige graasdierhouderij 4.803

Combinatie 2.168

Varkenshouderij 1.190

Pluimveehouderij 396

Overige hokdierhouderij 650

Akkerbouw 1.332

Fruittelt 682

Boomteelt 277

Champignonteelt 143

Glastuinbouw 648

8. Bedrijfsgrootte ingedeeld NGE-typen

< 20 NGE 7.239 kleine bedrijven met landbouw als nevenberoep

> 20 en < 50 NGE 3.080 kleine bedrijven met aanvullend inkomen of afbouwen

> 50 en < 70 NGE 1.578 middelgrote bedrijven met doorgroeien, verbreden, afbouwen

> 70 en < 100 NGE 2.114 gezinsbedrijven met ontwikkelingsmogelijkheden

> 100 NGE 2.833 meermansbedrijven > 70 melkkoeien

De meeste bedrijven zijn gezinsbedrijven.

De NGE is een maatstaf voor economische omvang en gebaseerd op de saldi per dier en per ha.gewas. Dit wordt elke twee jaar herzien. 1 ha mais is 0.95 nge, 1 ha. Consumptieaardappelen is 2.67 nge, 1 fokzeug is 0,27 nge.

9. De Provincie Gelderland richt zich op landbouw, platteland en natuur.

- **vitaal houden van het landelijk gebied, sociaal en economisch**
- **leefbaarheid platteland en nieuwe economische dragers**

Ontwikkelingen als reconstructie, mestbeleid, landbouw ontwikkelingsgebieden, natuur-en functieverandering, landgoederen, zandwinning en ruimte voor de rivieren.

10. Gezinsbedrijf en inkomen

- **Wat is een gezinsbedrijf?**
- **Structuur.**
- **Verantwoordelijkheden**

Bij een gezinsbedrijf is grond, kapitaal, vermogen, arbeid voor het grootste deel in handen van gezinsleden, man en vrouw of partners, kinderen, aangevuld met medewerker(s)
De economische en sociale draagkracht ligt bij de familie.

En daarmee ook de verantwoordelijkheid voor het dierenwelzijn, de milieu-eisen en het platteland.

Het is de gezinslandbouw die door de jaren heen ons land heeft voorzien van voedsel.

Het is ook dit soort landbouw dat vorm gegeven heeft aan het Nederlandse landschap.

Deze agrarische bedrijvigheid is historisch gesproken de ruggengraat van het platteland.

11. Positie van het agrarisch gezinsbedrijf onder druk .

- **Invloed van vrije wereldhandel**
- **schaalvergroting, efficiëntie, intensivering, specialisatie, economische groei**
- **meer vreemd kapitaal**

Maar inmiddels is de invloed van het neo-liberalisme in héél de wereld een bedreiging voor de gezinslandbouw, ook in Nederland. Men mikt alsmaar op economische groei, meer productie en overproductie. Dat gaat gepaard met nadruk op efficiëntie en lagere kostprijzen. De tragedie van boeren en boerinnen in Nederland en de rest van de wereld is dat voedsel alsmaar goedkoper wordt.

Het recht van de sterksten geldt op dit moment in de landbouw, ten koste van de midden-en kleine bedrijven. Midden - en kleine ondernemingen moeten dikwijls door structurele inkomensachteruitgang stoppen met het bedrijf. Gezinnen die in de gevarezone belanden teren in op bedrijfsreserves en eigen vermogen. Overname van bedrijven stagneert, vernieuwingen, aanpassingen, renovatie en onderhoud kunnen niet meer worden uitgevoerd.

Investerings die nodig zijn voor schaalvergroting en intensivering van de landbouw en veeteelt hebben ertoe geleid dat veel agrarische gezinsbedrijven grotendeels in handen zijn van banken. Ook voor de toelevering van o.m. zaden, landbouwmachines, veevoer en de verwerking en distributie van voedselproducten zijn agrarische

gezinsbedrijven in toenemende mate afhankelijk van een beperkt aantal concerns. Dat proces is ook gaande aan de kant van de distributie en consumptie van voedsel. Want agrarische producten komen terecht in supermarkten, die eveneens en steeds meer onderdeel uitmaken van een handvol concerns. De marketing door middel van “verborgen verleiders” bepaalt in hoge mate de handel in voedsel. Daarbij hoort de versluierde prijsopbouw, waardoor de consumenten de mogelijkheid wordt ontnomen om de redelijkheid of eerlijkheid van prijzen te controleren.

De boeren en boerinnen met hun familiebedrijven hebben hun eigen woon- en werkplek op het platteland, waar ze met hun gezin leven en hun inkomen verdienen. Tegelijkertijd zitten ze gevangen tussen de machten en krachten van de vrije wereldmarkt de besluiten van de nationale overheid en politiek, de gevolgen van de Europese eenwording en uitbreiding. Ze voelen en weten zich gedupeerd door het gevoerde landbouwbeleid: d.w.z. lage opbrengstprijzen, weinig uitzicht op toekomst, fysieke en psychische werkdruk en sociale uitsluiting.

12. Lage inkomensproblematiek

- **40% boerengezinnen onder bestaansminimum (inkomen uit bedrijf)**
- **29% boerengezinnen onder bestaansminimum (inkomen in en buiten bedrijf)**

Meer dan 40 % van de boerengezinnen heeft van het bedrijf een inkomen onder het bestaansminimum, met neveninkomsten erbij heeft circa 30 % een inkomen onder het bestaansminimum (€ 22.600,-). Het aantal agrarische “wijkers” per dag is al jaren 8 à 10. In de komende jaren verdwijnen er zeker 24.000 bedrijven (70.000 arbeidsplaatsen) in de agrarische sector volgens het Ministerie LNV. Bij gelijk blijvend overheidsbeleid is de landbouw binnen 10 jaar uit Nederland verdwenen volgens bepaalde onderzoekers van de Wageningse Universiteit. Daarbij gaat het met name om wat hier genoemd wordt: *boerenlandbouw*. Dat is een term die staat voor het agrarische gezinsbedrijf op menselijke en natuurlijke maat.

Daartegenover krijgt grootschalige en geïndustrialiseerde landbouw en veeteelt steeds meer de overhand, gekenmerkt door “verdinglijking” van mens en natuur. b.v. in een “agropark” in het Amsterdams Havengebied met honderd duizenden varkens en in Horst (Noord Limburg) een Nieuw Gemengd Bedrijf van 1 miljoen kippen en 35.000 varkens met slachterij, biogasinstallatie etc. Er worden enorme grootschalige en intensieve bedrijven ontwikkeld, die een bedreiging vormen voor bestaande grondgebonden veebedrijven, maar ook voor natuur en plattelandsontwikkeling.

13. Organisaties vóór behoud van gezinslandbouw (nationaal en internationaal)

- **Via Campesina**
- **Europees Platform voor voedselsovereiniteit**
- **Platform Aarde Boer Consument –ABC**
- **Platform Ander Landbouw Beleid –PAL**
- **Werkgroep Landbouw en Inkomen –WLI (voorheen WLA)**

Wereldwijd zijn er stemmen die klinken als pleitbezorgers ten gunste van de boerenlandbouw en de verpauperde bevolking in rurale gebieden. Met name de Internationale Boerenbeweging Via Campesina en het Europees Platform voor Voedselsovereiniteit wordt gepleit voor voedselsovereiniteit en eerlijke handel in agrarische producten. In dit maatschappelijke koor

van stemmen klinken ook Nederlandse organisaties steeds meer door, zoals het Platform Ander Landbouw Beleid (PAL) en het Platform Aarde Boer Consument (ABC). Ook kerken laten steeds meer hun ondersteuning blijken en spreken zich uit in het debat over landbouw en platteland.

Er zijn diverse stemmen en organisaties die spreken over landbouw en platteland. Onder andere de Werkgroep Landbouw en Inkomen (voorheen Armoede) verwoordt de nood van talloze boeren die het zonder landbouwsubsidies niet meer redden. Wij pleiten bovendien voor solidariteit met boeren en tuinders in de knel en voor rechtvaardigheid wat betreft de opbrengstprijzen. Zowel nationaal als internationaal vinden wij een rechtvaardiger landbouwpolitiek noodzakelijk. Wij vinden dat de landbouwpolitiek meer onderwerp in de verkiezingsstrijd had moeten zijn.

13. Gezamenlijke visie op liberalisering landbouw

- **Grenzen aan de liberalisering van de landbouw**
- **Marktmechanisme werkt niet voor boer en tuinder**
- **Sociaal-ethisch en sociaal-rechtvaardig landbouwbeleid**
- “Grenzen aan de liberalisering in de landbouw “ is al vanaf eind jaren tachtig/begin negentig het standpunt van verschillende kritische boerengroepen. Deze kritische houding wordt onderstreept o.m. door een proefschrift van Harm Schelhaas (2003) over de effecten van liberalisering in de landbouw. Daarin is aangetoond dat het marktmechanisme in de landbouw niet bevredigend werkt, met name weinig of geen voordelen oplevert voor de primaire voedselproducent.
- Niettemin zet de Nederlandse landbouwpolitiek - laatstelijk van CDA-Minister Veerman - sterk in op de mondiale markt als sturingsmechanisme om problemen in de landbouw en de wereldvoedselvoorziening op te lossen. Boeren en tuinders worden in dit beleid louter gezien als agrarische ondernemers op de wereldmarkt.
- Maar er zijn ook politieke partijen die zich uitspreken tegen het neo-liberale beleid, zoals de Socialistische Partij en de Christen Unie

Het gaat om de sociaal-ethische vraag op of in het landbouwbeleid alles moet worden opgeofferd aan het markt denken, waarbij het absolute marktdenken haaks staat op de belangrijkste principes van het sociaal-rechtvaardigheidsdenken en het boeren op menselijke maat. Dat behelst de mogelijkheid van het elkaar helpen en het spreken over de cultuur van het kapitaal die de landbouw te zeer domineert.

- Veel boeren en tuinders horen bij de kwetsbare mensen in de marge, mensen die naar de zijkant van de samenleving worden verdrongen. Dat zijn nu onder meer de agrarische gezinsbedrijven in de knel . Ze verdienen een warm hart en er dient een sociaal beleid te komen voor boeren en boerinnen. We dienen ons te solidariseren met boeren en tuinders in een kritieke situatie en mee zoeken naar de aanpak van een gezamenlijk en maatschappelijk vraagstuk.
- De problemen van agrarische ondernemers hebben te maken met lage productieprijsen,

hoge energieprijzen, plus veeleisende regels van de overheid of de confronterende liberalisering van het Europees landbouwbeleid voor melkveehouders en akkerbouwers. Dat zijn de veroorzakers van verarming en uitsluiting .Daarom is het publieke debat m.n. over landbouw zo noodzakelijk.

- Wat doen we tegen marktwerking.”De markt heeft correctiemechanismen” . Dan gaat het wel om een markt waar je niet alleen iets koopt , maar iets van iemand met een naam en een gezicht..Een markt waar niet alleen het principe van de monetaire ruil geldt, maar ook het beginsel van de herverdeling en de wederkerigheid , de solidariteit en de zorgzaamheid. In de Humanistische en Oecumenische beweging spreekt men in dit verband over een economie “in dienst van het leven” en een wereldeconomie “ die mens en aarde ten goede komt “.

14. Maatregelen - oplossingen.

- **politieke en maatschappelijke steun voor gezinsbedrijven**
- **golf van bedrijfsbeëindiging stoppen –leegloop/verpaupering**
- **gerichte inkomenspolitiek gezinsbedrijven**

Gezinsbedrijven de kans geven te overleven.

Hun waarde is van essentieel belang denk aan de drie P's.

De golf van bedrijfsbeëindiging moet stoppen (8-10 per dag al meer dan 8 jaar).

De gevolgen van uitstroom van bedrijven leidt tot ontworteling en aftakeling van het platteland.

Er zijn dorpen waar geen boeren meer wonen en een bedrijf hebben.

Duurzame ontwikkeling en leefbaarheid van het platteland stagneert.

Recreatieve ontwikkeling komt in gedrang.

Er is geen bedrijfsopvolging meer/geen jonge boeren.

Het belang van gezinsbedrijven verdient politieke aandacht.

In een gezinsbedrijf staat boeren op menselijke maat voorop.

Functies zijn werkgelegenheid,economische levensvatbaarheid ,voedselvoorziening, bescherming van de bodem, natuur en milieu, waterbeheer en behoud van biodiversiteit en cultureel erfgoed.

Daar hoort een voldoende inkomen bij en sociale voorzieningen, sociale zekerheid en pensioenopbouw.

Inkomen door kostendekkende prijs van de producten en ook betaling van groene en blauwe diensten en private diensten. (waterbeheer, natuurbeheer, zorgboerderijen, recreatie, kinderopvang .

Door schaalvergroting kunnen midden- en kleine bedrijven niet mee in de kostprijs en automatisering.

Megabedrijven belemmeren de groei en ontwikkeling van kleine bedrijven.

Midden- en kleine bedrijven kunnen zich meer bundelen door samenwerking in ketens van gezamenlijke aanbod en afname producten (macht versterken)

15. Gezinsbedrijven in Gelderland zijn de parels van het platteland.

